

Een kleine geschiedenis van Texel

Lijntje Pronk

Inhoud

Woord vooraf	7
1. Ontstaan van het eiland	9
2. De eerste dorpen	15
3. Stadsrechten	37
4. 't Schild en de rede van Texel	41
5. De Wezenputten	49
6. Fort De Schans	60
7. Eierland en de andere negentiende-eeuwse polders	69
8. Landbouw op Texel	80
9. Visserij	105
10. Loodsen	117
11. De vuurtoren en bakens	121
12. Molens	134
13. Kerken	140
14. De Dennen	150
15. De Texelse Courant	156
16. Boottienst	159
17. Texel in de Tweede Wereldoorlog	167
18. De watersnoodramp van 1953	180
Kaart van Texel	184
Dankwoord	185
Bibliografie	187
Illustratieverantwoording	189
Register	192

De vuurtoren voorkwam vaak dat schepen op het strand liepen. Toch was er nog wel wat te jutten want over boord geslagen lading bleef aanspoelen. Tegenwoordig wordt steeds meer lading in containers vervoerd en slaat er nauwelijks nog losse lading over boord die op het strand aanspoelt. Deze foto dateert van april 1963.

wordt het werk van de Texelse vuurtorenwachters op afstand uitgevoerd door de Brandaris op Terschelling. In 2005 besloot Rijkswaterstaat de vuurtoren te verkopen. Uiteindelijk ging dit niet door. De gemeente Texel pacht de toren nu en verhuurt deze aan de Stichting Texels Museum, die de toren sinds 2009 voor het publiek openstelt.

Bakens

De vuurtoren is weliswaar het opvallendste ‘baken’ van Texel, maar lang niet het enige. Op verschillende plaatsen langs de Noordzee- en Waddenkust staan bakens, die voor de opkomst van de elektronische navigatieapparatuur onmisbaar waren bij koersbepaling op zee. De meest opvallende bakens die behouden zijn, zijn de IJzeren Kaap bij Oost en de Kaap op het duin bij De Koog. Ook de kerktorens van Oosterend en De Westen deden lange tijd dienst als bakens voor

de scheepvaart en de kerktoren van Den Hoorn fungeert nog altijd als lichtbaken voor navigatie op het Schulpengat. Bovendien stonden er tot 1988 langs de Noordzeekust verschillende kleinere kapen. Ook waren er al eeuwenlang duintoppen, zoals de Stooknol in duingebied de Bollekamer, waarop vuren werden aangelegd als baken voor de schepen op zee.

De IJzeren Kaap

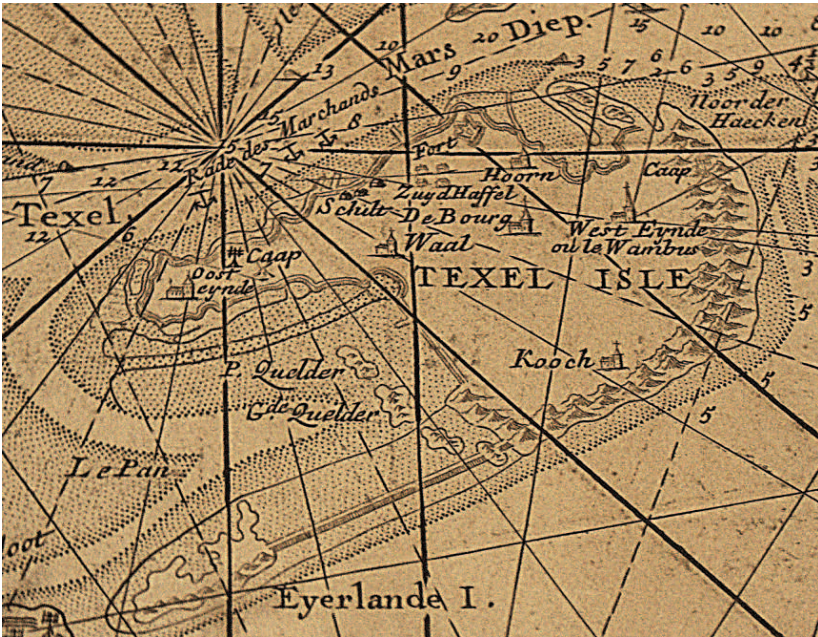
De IJzeren Kaap, ook wel de Oostkaap of Kaap Oosterend genoemd, staat aan de Waddenkust ter hoogte van het buurtschap Oost. Hij vormde samen met de toren van de Hervormde Kerk in Oosterend een bakenlijn, die gebruikt kon worden om te navigeren op het oostelijke deel van de Texelstroom, een vaargeul ten zuiden en oosten van Texel. Samen met de toenmalige molen van de Molenbuurt vormde de kaap ook een bakenlijn voor de scheepvaart ten oosten van Oosterend.

De IJzeren Kaap is een zogenaamd vuurloos baken, dat alleen overdag gebruikt kon worden. Hij is ongeveer vijftien meter hoog en bestaat uit vier etages, waarvan er een bij verzwaring van de Waddendijk en herplaatsing eind jaren zeventig van de twintigste eeuw onder de grond is komen te liggen.

De vijftien meter hoge IJzeren Kaap uit 1854 vormde samen met de toren van de Hervormde Kerk in Oosterend een bakenlijn voor de scheepvaart op de Texelstroom.

De IJzeren Kaap is in 1854 ontworpen door Quirinus Harder, die ook de Texelse vuurtoren heeft ontworpen. Voordat de IJzeren Kaap geplaatst werd, moet er op dezelfde plaats al een houten baken gestaan hebben. Op oudere kaarten, zoals op de hieronder afgebeelde navigatiekaart uit 1773, staat namelijk ook al een kaap afgebeeld bij Oosterend.

Detail van een navigatiekaart uit 1773 van de hand van de cartograaf H. van Loon. Het noordelijke deel van de Zuiderzee, de huidige Waddenzee, was met zijn schuivende banken en verraderlijke stromingen lastig te bevaren. Op deze kaart is te zien dat er in de achttiende eeuw al een baken bij Oosterend stond.

Den Hoorn

De toren van de Nederlandse Hervormde Kerk in Den Hoorn fungeert al ruim vierhonderd jaar als baken. De kerk is gebouwd tussen 1424-1450. In 1571 werd het gebouw beschadigd door de watergeuzen. Bij het herstel van de kerk in 1603 werd de toren een baken voor de scheepvaart. Dankzij de witgepleisterde muren is de kerktoren van grote afstand goed te zien.

De kerk van Den Hoorn werd in 1934 een officieel zeemerk voor de marine, toen deze besloten had de kerk van Oosterend niet meer voor dit doel te gebruiken. Vanaf 1966 bevond zich een licht op de trans van de kerktoren. In combinatie met een baken in de duinen bij de Geul kon de scheepvaart met behulp van dit licht bepalen of ze wel midden door het Schulpengat voeren. De beide lichten moesten in het verlengde van elkaar liggen.

In 2008 waren de duintjes bij de Geul zo hoog geworden, dat het tweede licht vanaf het Schulpengat niet meer zichtbaar was. Het licht op de toren werd toen vervangen door een zogenaamd sectorlicht: schepen die in de vaargeul varen zien een wit licht; als ze links of rechts buiten de vaargeul komen, zien ze het licht rood of groen kleuren.

De kerktoren van Den Hoorn fungeert als baken voor de scheepvaart in het Schulpengat. Dankzij de relatief hoge toren en witte muren is de kerk van kilometers afstand zichtbaar.

De Koog

Wanneer er in De Koog voor het eerst een kaap verscheen, is niet precies bekend. In 1619 vroeg het dorp bij de Staten van Holland om financiële ondersteuning voor reparatie van de kerk, die ook als baken diende. Op enig moment heeft vervolgens een losstaande kaap op een duintop deze functie van de kerktoren overgenomen. Hoe deze kaap er precies uitzag, is niet bekend. Wel bekend is dat in 1890 de op dat moment bestaande, houten stellage op het duin

Hulp uit Engeland

De Georgiërs zaten in een hachelijke situatie. Ze hadden zich weliswaar goed verschanst en konden vanuit hun schuilplaatsen op de oprukkende Duitsers schieten, maar dit konden ze niet eindelijk volhouden. Ze rekenden erop dat de Engelsen hen te hulp zouden schieten. De vraag was alleen of de Engelsen überhaupt wisten van de Georgische opstand op Texel. Toen het niet lukte om radiocontact met Engeland te maken om de Engelsen op de hoogte te stellen, besloot de commandant van de Texelse ondergrondse, W.N. Kelder, dat er een reddingsboot naar Engeland moest om hulp te halen.

In de nacht van zondag 8 april vertrok de Texelse reddingsboot Joan Hudson, met aan boord tien Texelaars en vier Georgiërs, vanaf het strand vlak bij de vuurtoren richting Engeland. De volgende nacht bereikte het scheepje de Engelse kust en ging de bemanning bij het plaatsje Mundesley aan land.

Het schriftelijke verzoek tot militaire hulp dat ze bij zich hadden werd via Scotland Yard overhandigd aan de Nederlandse en

De Eierlandse vuurtoren tussen april 1945 en 1950. Toen de Georgiërs zich hier verschansten, namen de Duitsers de toren onder vuur. De muur en de lichtinstallatie raakten hierbij zwaar beschadigd.

werd gevierd, schoten op Texel Duitsers en tevoorschijn gekomen Georgiërs nog altijd op elkaar. Pas op 20 mei, toen de Canadezen op Texel aankwamen, werden de Duitsers gevangen genomen, ontwapend en afgevoerd.

Met behulp van 4.000 Duitse hulptroepen zijn 572 van de 800 Georgiërs vermoord; 228 Georgiërs overleefden de opstand. Van de 400 Duitsers in het Georgische bataljon overleefden er slechts vijftien. In totaal kwamen naar schatting tussen de 1000 en 3000 Duitsers bij de Georgische opstand om het leven.

Terug naar huis

Toen de rust langzaam weerkeerde, zetten de overlevende Georgiërs alles op alles om bij het verzet en de communistische partij op papier te krijgen dat zij zich dapper hadden verzet tegen de Duitsers. Bij terugkeer in de Sovjet-Unie konden dergelijke verklaringen

De Molenstraat in Den Burg met een nog niet opgeruimde wegversperring na de bevrijding. De kerk op de achtergrond is de rooms-katholieke kerk.

In dit boek worden de hoogte- en dieptepunten uit de Texelse geschiedenis beschreven. Van het ontstaan van de Hoge Berg tot de grote negentiende-eeuwse inpolderingen, van de eeuwenoude schapenhouderij tot de opkomst van de bollenteelt en van de bloei van de Texelse Rede in de Gouden Eeuw tot de bloedige opstand van de Georgiërs in 1945.

Niet alleen lokale aangelegenheden – zoals de bouw van de vuurtoren en de oprichting van TESO – komen aan bod, maar ook internationale gebeurtenissen waarvan de invloed op het strategisch gelegen eiland merkbaar was.

Deze boeiende geschiedenis is geïllustreerd met recente foto's, oude foto's in zwart-wit en kleur, oude ansichtkaarten, tekeningen en geografische kaarten.

Lijntje Tollenaar-Pronk studeerde Engelse taal en cultuur en Middeleeuwen- en renaissancestudies aan de universiteiten van Groningen en Exeter. Vervolgens promoveerde zij in Leiden op een proefschrift over Engelse politieke ballades in de zeventiende eeuw.

Lijntje werkt als vertaalster en geeft taalcursussen.

ISBN 978-90-820899-0-5

